kanonizacijskog postupka vrlo lijepo predočavaju ekonomiju čudesnog.

I na kraju, koje su konkretne blagodati proučavanja srednjovjekovne zbirke čudesa poput ove Kapistranove ili čitanja knjige poput ove S. Andrića? Možda je osoba samog Kapistrana, iako neporecivo živopisnog, neumornog, fanatičnog, na kraju i najmanje bitna, jer je unikatna. Nisu od važnosti ni sama čudesa, jer je golema većina njih neautentična - iako valja imati na umu, što je i Andrić na jednom mjestu primijetio, kako se ne smije zanemariti kod takvih pojava uvijek prisutan određen broj istinski neobjašnjivih događaja. Ono što je, po mom sudu, bitno jest srednjovjekovni čovjek – on, svjedočeći o čudima, govorio istinu ili ne, jasno i glasno ukazuje na svoje predodžbe, želje, percepciju stvarnog i nestvarnog, on nam otkriva dragocjene djeliće onoga što nazivamo srednjovjekovnim mentalitetom. A promišljajući srednjovjekovni mentalitet, sjetimo se Le Goffa: "Srednjovjekovni duh nije toliko prijemčiv za nešto što se može vidjeti, dokazati pomoću prirodnog zakona, nego nadasve za izvanredno, natprirodno i u svakom slučaju neprirodno." (J. Le Goff, Civilizacija srednjovjekovnog Zapada, Zagreb, 1998, 425.).

Božidar Domagoj Burić

GÉZA PÁLFFY - MILJENKO PANDŽIĆ - FELIX TOBLER: AUSGEWÄHLTE DOKUMENTE ZUR MIGRATION DER BURGENLÄNDISCHEN KROATEN IM 16. JAHRHUNDERT
ODABRANI DOKUMENTI O SEOBI GRADIŠĆANSKIH HRVATA U 16. STOLJEĆU

KROATISCHES KULTUR- UND DOKUMENTATIONSZENTRUM / HRVATSKI KULTURNI I DOKUMENTARNI CENTAR, EISENSTADT / ŽELJEZNO 1999.

U 16. stoljeću, u vremenu u kojemu su i hrvatske zemlje bile izložene plimi osmanske ekspanzije u jugoistočnoj Europi, mnogi su Hrvati napuštali ugrožena stara obitavališta u domovini i u potrazi za sigurnošću odlazili u zapadnu Ugarsku, Donju Austriju, današnju Slovačku i druge okolne i susjedne panonske i općenito srednjoeuropske zemlje. Iako se procjene različitih autora o broju ljudi koji su sudjelovali u migracijskim kretanjima prema panonskom prostoru međusobno razilaze, općenito se može uzeti da se tada u spomenute predjele na različite načine odselilo preko 100 000 Hrvata, čiji potomci (dakako, u manjem broju) danas žive u austrijsko-mađarsko-slovačkom kontaktnom prostoru kao gradišćanski Hrvati (prije 20. stoljeća oni su zapadnougarski Hrvati). Budući da takva seoba nije mogla proći nezabilježeno, vrijedne obavijesti o njoj mogu se pronaći u brojnim povijesnim vrelima. Mnoštvo građe različite naravi ipak ne olakšava bitno znanstvenu spoznaju o kolonizacijskom (i postkolonizacijskom) razdoblju gradišćanskohrvatske prošlosti. Nije naime nimalo jednostavno istraživati na te teme u situaciji kad su relevantni povijesni izvori rasuti po brojnim fondovima i zbirkama mnogih arhiva na više lokacija u nekoliko zemalja (u Zagrebu, Budimpešti, Beču, Szombathelyju, Sopronu, Győru, Željeznom, Bratislavi i drugdje), a postojeća informativna i druga pomagala u tim arhivima za pojedine korpuse građe često više nego oskudna i/ili sasvim uopćena. S obzirom na takve okolnosti, bilo kakav ambiciozniji istraživački poduhvat u tom području nužno iziskuje ozbiljan intelektualni i radni napor, što oboje nerijetko prelazi okvire individualnih snaga. Objavljivanje referentnih dokumenata čini se stoga dobrodošlim i višestruko korisnim.

Sve su to pretpostavke na kojima uveliko počiva opsežna zbirka izvora Ausgewählte Dokumente zur Migration der Burgenländischen Kroaten im 16. Jahrhundert / Odabrani dokumenti o seobi Gradišćanskih Hrvata u 16. stoljeću koja je pred nama. Zbirku je 1999. izdao Hrvatski kulturni i dokumentarni centar u Željeznom, glavnom gradu austrijske

pokrajine Burgenland (Gradišće) u kojoj danas živi glavnina gradišćanskih Hrvata. Rezultat je to višegodišnjega zajedničkog rada trojice istraživača: dr. Géze Pálffyja iz Instituta za povijesne znanosti Mađarske akademije znanosti u Budimpešti, mr. Miljenka Pandžića iz Hrvatskog državnog arhiva u Zagrebu i dr. Felixa Toblera iz Gradišćanskog Zemaljskog arhiva u Željeznom. Riječ je o profesionalnom ostvarenju, o odmjerenoj publikaciji koja u potpunosti udovoljava visokim kriterijima povijesne znanosti i poštuje standardna pravila o izdavanju građe. Djelo je posvećeno uspomeni na Josefa Breua (1914-1998), znanstvenika koji je 1937. svojom disertacijom "Die Kroatensiedlung im südostdeutschen Grenzraum und in den anschließenden Gebieten" položio temelje znanstvenom istraživanju i valorizaciji gradišćanskohrvatske povijesti i kulture. Vrijedi ovdje spomenuti da se prerađena i proširena verzija Breuove teze, tiskana u Beču 1970. pod naslovom Die Kroatensiedlung im Burgenland und in den anschließenden Gebieten, ubraja i danas među standardna djela o povijesti i kulturi gradiš-ćanskih Hrvata.

Nakon predgovora na njemačkom i gradišćanskohrvatskom jeziku (5) iz pera Martina Ivančića, predsjednika Hrvatskog kulturnog i dokumentarnog centra, slijedi opširan uvod na njemačkom i gradišćanskohrvatskom jeziku (7-21), koji je napisao voditelj cijeloga projekta dr. Felix Tobler, a priložena je i orijentacijska kronologija turskih provala u hrvatske zemlje od pada Bosne 1463. do mira na Žitvi 1606. na njemačkom i hrvatskom jeziku (22-31). U nastavku su objelodanjena ukupno 173 dokumenta (32-267), nastala u vremenskom rasponu od Krbavske bitke 1493. do u 18. stoljeće (ipak, daleko je najviše onih iz 16. stoljeća). Priređivači su svoj posao podijelili tako da je dr. Pálffy obradio uglavnom vlastelinsku (Batthyányjevu, Nádasdyjevu i dr.) korespondenciju u Mađarskom državnom arhivu u Budimpešti, mr. Pandžić razne spise mahom u Hrvatskom državnom arhivu u Zagrebu, a dr. Tobler brojnu dokumentaciju u austrijskim, napose bečkim arhivima. Ključni kriterij pri odabiru vrelâ bilo je njihovo izravno ili neizravno referiranje na sve ono što se može podvesti pod ukupnu problematiku gradišćansko-hrvatske seobe u 16. stoljeću. Priređivači su pritom dosljedno provodili jasna metodološka načela. Budući da su izvori pisani na latinskom, njemačkom, hrvatskom i mađarskom jeziku te latiničkim i gotičkim pismom, uz pažljivo transkribirani/transliterirani tekst svakog izvora priložena je sadržajna regesta na njemačkom i hrvatskom jeziku, što ovu zbirku čini transparentnom za različite uporabe, jer to omogućuje brzo kretanje u sadržaju svakoga pojedinog izvora i onima koji možebitno slabije poznaju neki od spomenutih jezika (ili njegove arhaične oblike). Pored datacije i naslova, uz svaki je dokument uredno navedeno gdje se nalazi njegov izvornik, a ako je dotični spis već negdje objavljen navedena je i bibliografska jedinica u kojoj je objavljen. Snalaženje u prezentiranom materijalu dodatno olakšava činjenica da su imena mjesta i osoba, koja se spominju u izvorima, unesena u kazalo mjesta i osoba na kraju knjige.

Objavljeni izvori zapremaju preko 2/3 prostora u ovoj ediciji. Prevladavaju: a) vladarska pisma podređenim strukturama vlasti ili plemenitašima, b) vladarske, crkvene ili vlastelinske povlastice i donacije pojedincima i skupinama, c) sudski spisi, spisi o saslušanjima i drugi pravni akti, d) pritužbe i zaključci hrvatskih i slavonskih staleža i njihova obraćanja vladaru, e) pritužbe, zaključci i obraćanja lokalnih struktura vlasti u zapadnoj Ugarskoj, Donjoj Austriji i drugdje, f) spisi o sporovima među plemenitim ljudima, g) spisi koji se tiču srednjih i sitnih hrvatskih plemića (npr. obitelji Frančić i dr.) naseljenih u novim sredinama, h) obraćanja pojedinaca i struktura vlasti vladaru (ili istaknutim pred-stavnicima vlasti), i) obraćanja plemenitaša strukturama vlasti i vladaru, j) korespondencija među pojedinim mag-

natima i njihovim obiteljima itd. Sva ta vrela, bilo u cijelosti bilo znatnim dijelom, sadrže i podatke koji se odnose na temu publikacije i bacaju dosta svjetla na razne aspekte problematike gradišćanskohrvatske seobe u hrvatskom, zapadno-ugarskom, donjoaustrijskom i inom kontekstu. Nedostaje jedino gradivo koje se pobliže odnosi na problematiku gradišćansko-hrvatske seobe u slovačkom (a donekle i moravskom) obzorju, ali su priređivači naznačili da će se "kasnije ov materijal sakupljati i u posebnom izdanju publicirati" (20).

Među značajnijim objelodanjenim dokumentima moguće je ovom prilikom izdvojiti osobito spise pod br. 1, 110, 132, 136 i 168, ne umanjujući time nipošto važnost koju imaju druga vrela sabrana u ovoj zbirci. Pismo papinog legata Antonija Faberguesa papi Aleksandru VI. (spis br. 1) iz Senja, 13. rujna 1493., vrijedno je svjedočanstvo o Krbavskoj bitci i njezinim posljedicama (među koje, u širem smislu, možemo ubrojiti i gradišćansko-hrvatsku seobu u 16. stoljeću). Na popisu seljaka-kmetova i drugih koje su odveli Osmanlije za vrijeme jedne provale na području vlastelinstva Steničnjak (spis br. 110), sastavljenom 1565., upisana je čak 501 osoba (muškarci, žene, djeca, obitelji) i to najvećim dijelom imenom i prezimenom. Priređivači zbirke potrudili su se izraditi i abecedni popis tih osoba i imena u posebnom kazalu pri kraju publikacije. Takvi izvori mogu biti od velike koristi u proučavanju prezimenskog sustava na hrvatskom tlu (a ponekad i u traganju za mogućim korijenima nekih gradišćansko-hrvatsih prezimena). Hrvatski naseljenici u novoj domovini, prije svega oni plemenita roda, suočavali su se nerijetko s nužnošću redefiniranja vlastitog statusa. Tako su npr. hrvatski plemići Pavao Pinić, Jakov Krizmanić, Stjepan Feršin, Gallus Dunarić, Luka Panianić, Mihael Dunarić i Šime Jurasenić, protjerani iz domovine i nastanjeni u zapadnoj Ugarskoj, zatražili sredinom 1573. (spis br. 132) od cara Maksimilijana II., prilikom podvrgavanja vlastelinstava Forchtenstein i Željezno pod upravu Donjoaustrijske komore, da i nadalje zadrže položaj slobodnjaka u službi tih vlastelinstava. Na ponovljene zahtjeve donjoaustrijskih staleža (usp. spis br. 122), isti je vladar koncem 1573. izdao tajnu naredbu (spis br. 136) kojom su mogućnosti nase-ljavanja Hrvata, njihove egzistencijalne opstojnosti i potencijalnoga socijalnog uzdizanja u Donjoj Austriji i na nekim založnim gospoštijama na tlu zapadne Ugarske bile uveliko ograničene, ali se ta naredba ipak provodila tek djelomično i sasvim površno. Čitavu problematiku osmanskih pustošenja hrvatskih zemalja i gradišćanskohrvatske seobe u 16. stoljeću sažima na neki način izvješće podanikâ novigradskog vlastelinstva banu Nikoli Zrinskom iz kolovoza 1653. (spis br. 168), u kojemu stoji ovakvo obrazloženje: "Zato v uno vreme kada sze ie zemlia raszipala nasse pravicze, dal ie jedan nass chlovek jednomu priatelu szvomu, da bi ih chuval onomu isztomu chloveku koteri je je dal, pripetilo mu sze ie umreti illi poginuti. Zato lyucztvo sirom sze je razaslo y zemlya je opusztela y polagh Szavszkoga Bregha dobar je falat horvaczkoga Orszaga opusztel bil y lyudi nekoy po Vugerskoj, nekoy po Cheskoy zemli ieszu sze razisli y rabesali, nekoy v Megimorie, nekoy v Kanisu, ieszu sze bili sirom po szvetu razasli".

Uvidom u cjelokupno gradivo, publicirano u ovoj zbirci, mogu se izvesti neki osnovni zaključci o općoj prirodi migracija na hrvatskom prostoru u 16. stoljeću, poglavito kad je riječ o seobi gradišćanskih Hrvata: 1.) iako su neposredni motivi pojedinih selidbenih kretanja mogli biti vrlo različiti, osmanska je opasnost svakako bila conditio sine qua non migracija takvih razmjera kakve je poprimila npr. seoba gradišćanskih Hrvata, 2.) odnos struktura vlasti na svim razinama (osim hrvatskih staleža) i pojedinaca iz sustava vlasti (uključujući i vladara) prema gradišćanskohrvatskoj seobi bio je ambivalentan: oni su uglavnom prihvaćali svršeni čin, iako su se ponekad znali i opirati, 3.) uloga feudalnih magnata, osobito onih koji su imali posjede i

u Hrvatskoj i u Ugarskoj, bila je u procesu seobe gradišćanskih Hrvata značajna: iako je bilo vrlo mnogo i plemenitih i neplemenitih ljudi koji su sami bježali pred osmanskom najezdom, pojedini su magnati (više ili manje organizirano, otvoreno ili potajno) preseljavali svoje kmetove s ugroženih (ili opustošenih) vlastelinstava u Hrvatskoj na sigurnija vlastelinstva u Ugarskoj (i to ne samo zbog osmanske navale, nego i zbog agrarne krize i pomanjkanja radne snage u tim krajevima), a dosta često su i posredno pomagali razna selidbena kretanja, 4.) hrvatski staleži, zabrinuti za obranu i sudbinu zemlje, redovito su nastojali spriječiti ili barem ograničiti iseljavanje većega broja ljudi, zahtijevajući s vremena na vrijeme da se vrate oni koji su već bili otišli, ali u svemu tome nisu imali zamjetnijeg uspjeha.

Na kraju zbirke nalazi se: registar mjesta (268-282), registar osoba (283-296), registar seljaka odvedenih sa vlastelinstva Steničnjak (297-303), popis korištenih netiskanih izvora (304-305), popis korištenih tiskanih izvora (305-306), popis konzultirane literature (307-310), kratice (310) i popis objavljenih vrela (311-316) te ilustracije (317 i d.). Na omotu se nalazi i karta naselja gradišćanskih Hrvata u prošlosti i sadašnjosti, sastavljena po J. Breuu. Tu su i nezaobilazne bilješke o priređivačima zbirke – dr. Gézi Pálffyju, mr. Miljenku Pandžiću i dr. Felixu Tobleru – na njemačkom jeziku. Razmjerno velikim brojem raznovrsnih vrela različitih provenijencija edicija koja je pred nama može biti samo od koristi svima koji se zanimaju za gradišćanskohrvatska ishodišta, prije svega istraživačima kojima je u prvom redu i namijenjena i kojima će to sigurno biti nezaobilazna jedinica.

Željko Holjevac

MARCO MORONI, "SVILUPPO E DECLINO DI UNA CITTA' MARCHIGIANA: RECANATI TRA XV E XVI SECOLO"

QUADERNI DI "PROPOSTE E RICERCHE", BR. 5, OSTRA VETERE, 1990.

"Proposte e ricerche" znanstveni je časopis koji izdaju sljedeći instituti i sveučilišni odsjeci: Institut za gospodarsku povijest i sociologiju Sveučilišta u Anconi, Odsjek za botaniku i ekologiju Sveučilišta u Camerinu, Institut za srednjovjekovnu i modernu povijest Sveučilišta u Macerati, Odsjek za povijesne znanosti Sveučilišta u Perugi i Metodološki, ekonomski i statistički institut Sveučilišta u Urbinu. Časopis izlazi dva puta godišnje, ali ima i izvanredna izdanja u kojima se objelodanjuju rezultati istraživanje pojedinih autora o Marcama, Umbriji i Abruzzima. Jedno od ovih posljednjih odnosi se na knjigu Marca Moronija o gradu Recanatiju u XV. i XVI. stoljeću.

Kako autor i sam navodi u uvodnom dijelu, riječ je o zborniku njegovih tekstova objavljenih u raznim časopisima koji obrađuju prošlost spomenutoga grada. Moroni je naglasio da je napredak pokrajine Marche bio u prvome redu povezan s izvozom žitarica, ali da je glavna luka Ancona zapravo predstavljala stjecište trgovačkih veza između srednje i južne Europe i Turskoga Carstva. Tijekom XV. i XVI. stoljeća Recanati je imao veliku ulogu u gospodarskoj povijesti pokrajine, jer se u njemu svake godine održavao najvažniji sajam srednjojadranskog područja, a možda i čitave Papinske Države. Autor je proučavao građu iz sljedećih arhiva: Povijesnoga arhiva u Recanatiju, Notarskoga arhiva Recanatija i Arhiva Generalnoga upravitelja Marche (pohranjenih u Državnom arhivu u Macerati), Državnoga arhiva u Anconi, Povijesnog arhiva Sv. Kuće u Loretu i Državnoga arhiva u Macerati.

Razdoblje najvećeg procvata recanatskog sajma - inače službeno priznatoga bulom Magnae devotionis integritas pape Martina V.

HISTORIJSKI ZBORNIK

GODINA LIII
ZAGREB 2000.

UDK 93/99
ISSN 0351-2193
Historijski zbornik, god. LIII, str.1-283, Zagreb 2000.

Izdavač
Društvo za hrvatsku povjesnicu

Redakcijski odbor
Mirjana Gross
Ivan Kampuš
Franko Mirošević
Ivica Prlender
Tomislav Raukar
Petar Strčić

Glavni i odgovorni urednik
Ivica Prlender

Članci i rasprave iz časopisa Historijski zbornik su referirani u publikacijama:
ABC Clio
Historical Abstracts
America: History and Life

Adresa uredništva
Društvo za hrvatsku povjesnicu, Odsjek za povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, 10000 Zagreb, I. Lučića 3, Hrvatska

Časopis izlazi jednom godišnje

Izdanje časopisa sufinancira Ministarstvo znanosti Republike Hrvatske

Tisak:
Horetzky